

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
Управління Служби безпеки
України в Херсонській області

вул. Кірова, 1, м. Херсон, 73000
тел. (0552) 42-21-29
E-mail: usbu_hes@ssu.gov.ua

28.02.2017 № 71/22/24-1753

На № 4/1-7051 від 17.12.2016

Начальнику Штаба – заступнику
керівника АТЦ при СБУ
полковнику Кузнецову Г.І.

Начальнику Аналітичного управління
ДІАЗ СБ України
полковнику Шанайді С.І.

м. Київ

**Матеріали до ІАМ “Держава” на тему:
“Забезпечення біологічної безпеки
у вітчизняних установах мікробіологічного профілю,
попередження виникненню проявів
біологічного тероризму в Україні”**

1. Стан фінансування об'єктів (Інститут епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л.В. Громашевського АМНУ (м. Київ), Центральна санітарно-епідеміологічна станція МОЗУ (м. Київ), Інститут ветеринарної медицини ААНУ (м. Київ), Інститут мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАНУ (м. Київ), Інститут мікробіології та імунології ім. І.І. Мечникова АМНУ (м. Харків), Національний науковий центр “Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини” (м. Харків), Львівський науково-дослідний інститут епідеміології та гігієни МОЗУ (м. Львів), Український науково-дослідний протичумний інститут ім. І.І. Мечникова МОЗУ (м. Одеса) та обласні СЕС), діяльність яких пов'язана з використанням біологічних патогенних агентів

Потенційну загрозу в разі терористичного чи диверсійного посягання на території Херсонщини наразі становлять 87 біологічних установ. У складі вищевказаних об'єктів діють 105 лабораторій. В 16 із них зберігаються патогени II групи (4 з 5 лабораторій Херсонської регіональної державної лабораторії ветеринарної медицини ім. професора Л.С. Ценковського та 12 районних лабораторій ветмедицини). Решта мають у своєму розпорядженні порівняно менш небезпечні патогени III-IV груп. Музеї біоагентів, що можуть бути використані у терористичних цілях, мають 38 лабораторій.

Крім того, значна маса небезпечного біологічного матеріалу сконцентрована на Херсонському державному підприємстві (ХДП) “Біологічна фабрика” (має 52 штами особливо небезпечних інфекцій для виготовлення діагностичних, профілактичних і лікувальних ветеринарних препаратів) і в Херсонській обласній санітарно-епідеміологічній станції (ХОСЕС).

В останньому закладі функціонує “Херсонський обласний лабораторний центр Держсанепідслужби України” з вірусологічною лабораторією, побудований у 2013 році в рамках американського проекту “Зменшення біологічної загрози” (офіційним донором виступило Агентство по зменшенню біологічної загрози Міністерства оборони США, а безпосереднім виконавцем – компанія “Black & Veatch Special Projects Corp.”). Загальна вартість будівельних робіт та обладнання становила 1,7 млн. доларів США.

«4» Вх. № 7209
02 03 14 р.
Штаб АТЦ при СБУ

лабораторія
неозброєної
служби

Проектом передбачалось зберігати на вказаному об'єкті особливо небезпечні патогени, а в подальшому збирати та доправляти для досліджень зразки небезпечних інфекційних штамів з південної частини України. Втім, на початку 2014 року внаслідок ускладнення політичної ситуації в Україні та завершення акредитації "Black & Veatch Special Projects Corp.", реалізацію наступних етапів міжнародної угоди на території нашої держави було згорнуто. Призупинив свою діяльність в рамках програми і **Херсонський обласний лабораторний центр**. Невизначеність на рівні **МОЗ України** з перспективами його подальшої експлуатації, а також систематичне недофінансування **ХОСЕС** не дало змогу розпочати біологічні дослідження у сфері бактеріології та вірусології. Зазначене викликало хвилю звільнень висококваліфікованих молодих спеціалістів, котрі в 2012-2013 р.р. проходили спеціальну підготовку в рамках зазначеної міждержавної угоди.

Всі вищевказані регіональні підприємства тією або іншою мірою потерпають від часткового недофінансування. Крім цього, політичні події останніх років та військова агресія РФ негативно позначилися на регулярності надходження коштів, спричиняючи періодичні затримки відповідних виплат.

Впродовж останніх трьох років ХДП "Біологічна фабрика" отримало державне замовлення лише один раз у 2016 році (на виготовлення партії вакцин вартістю 7 млн. грн.), проте через відсутність бюджетного фінансування кошти підприємству досі не надійшли, а виготовлена продукція залишилася не витребуваною.

2. Рівень охорони об'єктів, діяльність яких пов'язана з використанням біологічних патогенних агентів, насамперед тих, де зберігаються біологічні агенти II-IV груп патогенності

Стан охорони найбільш уразливих у плані біологічного тероризму об'єктів Херсонщини в цілому відповідає найбільш ймовірним загрозам.

Територія ХДП "Біологічна фабрика" (займає площу 12 га; щільність забудови – 40%) захищена цегляною огорожею заввишки 2,2 м. Функціонує основний, запасний і аварійний виїзд (в'їзд). Зберігання біоматеріалів (в неактивному стані) здійснюється відповідно до вимог – у спеціальних ємкостях і спеціально обладнаному складі.

Охорона фабрики цілодобова, зміна – 13 осіб. Периметр розподілений на 3 зони відповідальності, кожна з яких контролюється окремим постом у складі 3 охоронців. Наряд забезпечений виходом на місцеву, міську АТС і стільниковим зв'язком. Діє телевізійна система спостереження, сигналізація, встановлена в лабораторіях та цехах і заведена на пульт охорони, а також пряма лінія сигналізації з поліцією. Передбачені окремі системи сповіщення: рятувально-аварійно-технічна, медична, протиепідемічна (є свій медпункт), протипожежна.

Усі патогенні матеріали зберігаються в спеціальних кімнатах, доступ до яких обмежений (приміщення облаштовані сигналізацією і опечатуються). Патогени видаються на підставі документів суворої звітності.

Лабораторія **Херсонської обласної санітарно-епідеміологічної служби**, в якій зберігаються небезпечні штами, розміщується в одноповерховій будівлі, яка оснащена пожежною та охороною сигналізацією. На всіх вікнах встановлені металеві ґрати, а на всіх дверях, крім загальнодоступних, електронні замки, відкрити які можливо лише за допомогою пластикових карток. В приміщенні лабораторії та по периметру встановлено 14 камер відеоспостереження, інформація з яких ресструється на моніторі та записується на жорсткий диск, що знаходиться в диспетчерській кімнаті. Стороннім особам в будівлю

лабораторії вхід заборонено. Охорона цілодобова, забезпечується чотирма неозброєними охоронцями (працюють поодиноці в добовій зміні) та двома службовими собаками.

В лабораторії ім. професора Л.С. Ценковського виробничі приміщення та комунікації розміщені на земельній ділянці площею 1,4 га, яка обнесена парканом висотою 3 метра. Чотири лабораторних корпуси, складські приміщення, віварій та бокси для автомобілів оснащені пожежною та охороною сигналізацією (договір № 9X/0513-Т від 17.01.2014 з ТОВ "Явір-200", м. Полтава). На території встановлено 8 камер відеоспостереження, інформація з яких реєструється на моніторі та блоках управління, що розміщені в диспетчерській кімнаті. У неробочий час охорону території та приміщень здійснюють три штатних охоронця.

Всі вікна на першому поверсі трьох лабораторних корпусів обладнані металевими ґратами, а двері приміщень, де проводяться дослідження – кодовими замками.

Для завідувачів відділами та охоронців розроблені інструкції на випадок НС та прояву тероризму, які знаходяться при основному плані безпеки (план цивільної оборони, календарний план заходів стосовно можливих НС).

Працівники лабораторії забезпечені у необхідній кількості засобами індивідуального захисту, приладами хімічної розвідки, спеціальним одягом, взуттям, рукавичками та ватно-марлевими пов'язками.

Для ефективного функціонування установи та підпорядкованих закладів, забезпечення надійної охорони об'єктів та збереження наявних колекцій збудників інфекційних хвороб лабораторія забезпечена всім необхідним.

3. Оцінка захищеності об'єктів від можливих терористичних атак та деталізація можливих наслідків учинення теракту на об'єкті (прогнозна кількість жертв, збитків, ураження території, вплив на функціонування систем життєзабезпечення тощо)

Реальних передумов до поширення в регіоні біологічного тероризму наразі не виявлено.

Протидиверсійна захищеність підприємств, на яких зберігаються штами особливо небезпечних захворювань, має певні недоліки, але в цілому відповідає поточному рівню загроз. Інформації щодо протиправних спрямувань до цих установ з боку радикальних структур або окремих осіб Управлінням не отримано. В той же час, враховуючи загальне загострення політичної обстановки в країні й зростання масштабів суспільного екстремізму, існує певний ризик виникнення штучних надзвичайних ситуацій епідеміологічного та епізоотичного характеру.

З метою покращення рівня охорони потенційно-небезпечних біологічних об'єктів, Управлінням на постійній основі проводиться загально-профілактична робота, спрямована на підвищення рівня їх терористичної захищеності, посилення пильності, створення у суспільстві атмосфери нетерпимості до застосування методів терору. Розроблено та доведено до відома персоналу установ пам'ятки першочергових дій при отриманні інформації про загрозу терористичних проявів.

На підприємствах розроблені та погоджені з міськими і обласними службами у сфері біологічної безпеки документи стосовно дій у разі надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

4. Передумови до блокування роботи систем охорони таких об'єктів, зокрема через відключення їх від енергопостачання

Передумов до блокування роботи систем охорони об'єктів потенційної біологічної небезпеки через відключення їх від енергопостачання наразі немає. На випадок тимчасової відсутності прямої подачі електричної енергії на території об'єктів мікробіології встановлені додаткові системи живлення.

5. Стан дотримання встановлених дозвільних вимог і правил біологічної безпеки на об'єктах, де зберігаються штами збудників особливо небезпечних інфекцій або які проводять роботи з патогенними мікроорганізмами, передумови до витоку штамів у ході їх зберігання, передачі стороннім особам

Явних передумов до надходження у нелегальний обіг небезпечних біоматеріалів протягом останніх років не зафіксовано.

Умови зберігання штамів патогенних мікроорганізмів у **Херсонській регіональній державній лабораторії ветеринарної медицини ім. професора Л.С. Ценковського** відповідають європейським стандартам. В той же час, негативним чинником є відсутність в установі спеціального підрозділу з протидії терористичним актам, аварійно-рятувального загону та сховищ.

На складі ХДП **“Біологічна фабрика”** постійно перебуває близько 2,5 тонн готової продукції. Фабрика знаходиться на повному госпрозрахунку, тому обсяги фінансування і витрат визначаються у відповідності до виробничого плану.

Херсонська обласна санітарно-епідеміологічна служба забезпечує безпеку поводження з мікробіологічними матеріалами на рівні міжнародних стандартів.

Зі співробітниками регулярно проводяться інструктажі та навчання стосовно дій у разі виникнення загрози терористичних проявів, інших НС техногенного і природного характеру, а також на випадок евакуації.

Установи мікробіологічного профілю Херсонщини відвідують делегації країн Європи для обміну досвідом і практичними навичками роботи. З метою недопущення витоку інформації з обмеженим доступом під час таких візитів у 2016 р. проведений профілактичний захід відносно керівника **Херсонської регіональної державної лабораторії ветеринарної медицини ім. професора Л.С. Ценковського**.

6. Рівень забезпеченості таких об'єктів устаткуванням, що може негативно впливати на безпеку поводження зі штамами та ускладнює перевірку біологічних агентів

Оснащеність мікробіологічних об'єктів Херсонщини лабораторним обладнанням та приладами становить 90-97% (в залежності від типу). В той же час, через відсутність програм з оновлення устаткування за рахунок коштів з

державного бюджету рівень його експлуатаційної готовності поступово погіршується.

Працівники установ в цілому забезпечені найбільш необхідними засобами індивідуального захисту, спеціальним одягом, взуттям, рукавичками та ватно-марлевими пов'язками.

7. Рівень кадрового забезпечення медичних і наукових закладів мікробіологічного профілю

*Кадрове забезпечення закладів мікробіологічного профілю та органів санітарно-епідеміологічного контролю в Херсонській області перебуває на рівні, достатньому для виконання покладених на них завдань. Всі співробітники мають спеціальну освіту, високий рівень кваліфікації, деякі проходили курси навчання за кордоном (**“Херсонський обласний лабораторний центр Держсанепідслужби України”**). В той же час, актуальною проблемою галузі протягом тривалого періоду є постійне її недофінансування державою. Через це низка висококваліфікованих спеціалістів (у т.ч. тих хто пройшов стажування в рамках іноземних проектів), звільнившись, вимушена була виїхати за кордон у пошуках перспективних місць працевлаштування.*

8. Реальні соціально-економічні передумови до вчинення терористичних актів на об'єкті представниками персоналу

Соціально-економічних передумов до вчинення терористичних актів персоналом об'єктів, небезпечних в мікробіологічному плані, наразі немає.

9. Стан ресурсної бази та рівень готовності до локалізації і ліквідації можливих наслідків терактів на об'єкті суб'єктами боротьби з тероризмом

Організаційна готовність регіональних суб'єктів боротьби з тероризмом (органів ДСНС, МВС, НГ і СБ України), а також лікувальних закладів і органів влади (в частині, що стосується) до локалізації НП на мікробіологічних об'єктах Херсонщини й ліквідації їх наслідків в цілому оцінюється як задовільна. В той же час, потребує оновлення ресурсне забезпечення (насамперед засобами індивідуального захисту, спеціальним одягом, взуттям, рукавичками та ватно-марлевими пов'язками).

Для поточної діяльності всіх вищевказаних установ передбачене забезпечення імунологічними препаратами згідно з виробничим регламентом. Отримання основного об'єму сироваток в разі масових інфекційних захворювань передбачається з центральних резервів **МОЗ України** (в області зберігається лише мінімальний запас, необхідний для локалізації нечисленних випадків захворювань).

10. Дані про інші актуальні проблеми, що можуть спричинити прояви біологічного тероризму в Україні

Останнім часом актуалізувалася потенційна загроза епідеміологічній та епізоотичній ситуації в нашій державі, обумовлена намаганням **Агентства по зменшенню біологічної загрози Міністерства оборони США** (через компанію **“Black & Veatch Special Projects Corp.”**) встановити контроль за функціонуванням мікробіологічних лабораторій України з дослідження

патогенів особливо небезпечних інфекційних захворювань, які можуть бути використані для створення або модернізації нових типів біологічної зброї.

Діяльність **“Black & Veatch Special Projects Corp.”** в Україні поновилась у 2015 році, але вже у рамках “Програми залучення до спільної біологічної діяльності”, з посиланням на постанову Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 “Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги”. **“Херсонський обласний лабораторний центр Держсанепідслужби України”** також включено до складу учасників вищевказаної програми зі збору та дослідження особливо небезпечних патогенів.

За висновками фахівців, незважаючи на певну привабливість зазначеного проекту для вітчизняної дослідної галузі, він характеризується наявністю низки негативних аспектів, які є продовженням проекту “Зменшення біологічної загрози”.

Не виключається, що новою Програмою знову буде передбачено накопичення в **“Херсонському обласному лабораторному центрі Держсанепідслужби України”** зразків патогенів із різних областей України під приводом вивчення специфіки місцевих штамів та визначення ступеню вірулентності отриманих проб серед населення.

Вірогідно, що наступним етапом співпраці має стати узагальнення та направлення результатів досліджень до Центру біологічних розробок при МО США начебто для залучення американських спеціалістів до розробки зразків вакцини, максимально адаптованої під мешканців конкретного регіону.

Наполегливі спрямування Сполучених Штатів до відновлення проекту свідчать про наміри встановити контроль над усіма вітчизняними дослідженнями патогенів особливо небезпечних інфекційних захворювань, які можливо використовувати для створення або модернізації нових типів біологічної зброї селективного типу дії. *При цьому не виключається, що в умовах гарантованих новою Програмою широких прав і повноважень іноземна сторона зможе проводити на території України вивчення власних тестових систем, що створюватиме потенційну загрозу епідеміологічній та епізоотичній ситуації як в окремих регіонах, так і у державі в цілому.*

Підпорядкованість проекту “Зменшення біологічної загрози” в Україні та нової “Програми залучення до спільної біологічної діяльності” Міністерству оборони США - військовому відомству чужої країни - створює сприятливі умови не тільки для проникнення до регіональних лабораторій мікробіологічних установ іноземних спеціалістів, а й до їх ознайомлення із вітчизняними стратегічними розробками. *Не можна також виключати ймовірність використання отриманих при цьому даних для звинувачень нашої країни у причетності до розробки на її території біологічної зброї.*

11. Прогноз розвитку та пропозиції щодо поліпшення ситуації в зазначеній сфері

Рівень захищеності області від біологічного тероризму в цілому адекватний чинному рівню загроз. На даний момент конкретних передумов до збільшення загроз у даній сфері не виявлено.

В той же час, враховуючи загальне загострення політичної обстановки в країні й зростання масштабів суспільного екстремізму, існує певний ризик виникнення штучних надзвичайних ситуацій епідеміологічного характеру.

Потенційну небезпеку може створити нестача спеціалізованих медичних препаратів при виникненні масштабних епідемій, оскільки отримання основного об'єму сироваток в разі масових інфекційних захворювань передбачається з центральних запасів МОЗ України.

Потребує перегляду обсяг державного фінансування регіональних установ, що працюють зі збудниками небезпечних інфекційних хвороб, для підтримання належного рівня забезпечення зберігання патогенних біологічних агентів.

З метою підтримання стабільності біозахисту в Україні, а також попередження спроб накопичення в її регіонах зразків патогенів під приводом вивчення специфіки місцевих штамів та визначення ступеню вірулентності отриманих проб серед населення, доцільно взяти в супроводження реалізацію компанією **“Black & Veatch Special Projects Corp.”** “Програми залучення до спільної біологічної діяльності”.

Водночас, потребує поліпшення, а в окремих випадках й оновлення матеріально-технічна база регіональних суб'єктів боротьби з тероризмом, які залучатимуться до першочергових дій у разі виникнення на об'єкті мікробіологічного профілю НС терористично-диверсійного характеру (рукавички, протигази, вакцини, марлеві пов'язки тощо).

Доповідаємо в установленому порядку.

З повагою,
заступник начальника Управління
полковник

А.А.Лемешов